

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Інститут післядипломної освіти

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені
Н. В. Остроградського

**УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ОСВІТИ**

*Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(20 квітня 2016 року)
I частина*

Харків - 2016

**СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ФАКТОР
ЗРОСТАННЯ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ**

Челишева Н. М.

У статті розкрито результати емпіричного дослідження виявлення взаємозв'язку стильових особливостей саморегуляції та основних сфер самоактуалізації у майбутніх психологів. Отримані висновки дають підставу звернути увагу на вивчення та розвиток особливостей усвідомленої саморегуляції, як однієї з умов самоактуалізації.

Ключові слова: *стильові особливості саморегуляції, майбутній психолог, самоактуалізація особистості.*

Постановка проблеми. Професійна діяльність ставить людину перед необхідністю оптимальної, а часто і максимальної мобілізації власних потенційних можливостей, прояву високого рівня саморегуляції. Стильовими особливостями саморегуляції є типові для людини і найбільш істотні індивідуальні особливості самоорганізації та управління зовнішньою і внутрішньою цілеспрямованою активністю, які стійко проявляються в різних її видах. Стиль саморегуляції проявляється в тому, яким чином людина планує досягнення життєвих цілей, враховує значимі зовнішні та внутрішні умови, оцінює результати і коригує свою активність для досягнення результатів, у тому, якою мірою процеси самоорганізації розвинені й усвідомлені.

Здатність до саморегуляції є надзвичайно важливою для діяльності психолога, оскільки він виступає як модель, носій бажаної поведінки, вдалих рішень. Будучи здатним до саморегуляції, психолог стимулює власну активність для подолання зовнішніх та внутрішніх труднощів на шляху до досягнення мети.

Таким чином, проблема саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації особистості є актуальною і важливою. Майбутні психологи, які досягли певного рівня самоактуалізації, намагаються більш повно використовувати свої таланти, здібності, потенціал для того, щоб стати повноцінно функціонуючими особистостями в професійній діяльності.

Недостатня вивченість механізмів, чинників, що впливають на прагнення до самоактуалізації змушує звернути особливу увагу на вивчення особливостей усвідомленої саморегуляції, як однієї з умов самоактуалізації.

У контексті вищесказаного вагомим значення набуває виявлення взаємозв'язку стильових особливостей саморегуляції і самоактуалізації майбутніх психологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості особистісного входження в професійну діяльність, її здатність до саморегуляції і самопрограмування трудової діяльності розкриваються в роботах Б. Г. Ананьєва [2], К. А. Абульхановой-Славської [1], В. І. Моросанова [5], О. К. Конопкіна [3] та інших психологів.

Індивідуально-типовими (або стильовими) особливостями саморегуляції називаються такі особливості саморегуляції людини, які стійко проявляються в різних видах довільної активності, в поведінці і практичній діяльності. Серед них розрізняються індивідуально-типові особливості планування, моделювання, програмування та оцінки результатів. Розвиненість цих процесів, що реалізують різні компоненти індивідуальної системи саморегуляції, описується індивідуальними профілями саморегуляції. Крім того, компонентами профілю можуть бути регуляторно-особистісні властивості (гнучкість, самостійність), які є характеристиками цілісної системи саморегуляції.

В своїх дослідженнях В. І. Моросанова зазначає, що такі складові самосвідомості, як стійкість в досягненні мети, позитивне самоставлення і прагнення до самоактуалізації сприяють розвитку процесу самореалізації в цілому [5].

Теоретичну концепцію ідеї самоактуалізації запропонували в якості об'єкта психологічного аналізу вітчизняні та зарубіжні вчені (О. М. Леонтьєв, А. В. Карпов, Є. О. Клімов, Д. Гольдштейн, К. Роджерс, А. Маслоу). Під самоактуалізацією вони пропонували розуміти безперервну реалізацію потенційних можливостей, здібностей і талантів людини як звершення своєї місії або покликання, долі тощо. Така концепція передбачала більш повне пізнання і, внаслідок цього, прийняття своєї власної природи, прагнень і внутрішньої синергії особистості [4].

Мета статті. Виявити взаємозв'язок стильових особливостей саморегуляції майбутніх психологів зі сферами самоактуалізації.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні взяли участь 30 студентів-майбутніх психологів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

В процесі проведення дослідження використовувалися методика В. І. Моросанової «Стиль саморегуляції поведінки» та «Самоактуалізаційний тест» (САТ) Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, М. В. Загіка і М. В. Кроз.

Аналіз результатів дослідження стилю саморегуляції поведінки майбутніх психологів показав, що переважає середній рівень загального рівня саморегуляції, який визначений у 76% досліджених. Високий показник характерний для 17%, а низький — для 7% від загальної кількості досліджених.

Таким чином, майбутні психологи більшою мірою характеризуються досить добре розвиненою саморегуляцією, що допомагає їм опанувати нові види активності, впевненіше почувати себе в незнайомих ситуаціях, стабільно досягати успіхів в професійній діяльності.

Проведене дослідження самоактуалізації майбутніх психологів показало, що з усіх показників найбільш виражені гнучкість, самоповага та орієнтація в часі, що свідчить про високу міру гнучкості в реалізації своїх цінностей в поведінці, взаємодії з навколишніми людьми, здатність швидко і адекватно реагувати на ситуацію, що змінюється; майбутні психологи здатні поважати себе за свої достоїнства та відчувати нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього, тобто бачити своє життя цілісним.

Для статистичного аналізу взаємозв'язків між показниками самоактуалізації та саморегуляції майбутніх психологів використовувався коефіцієнт кореляції r -Спірмена. Виявлено тридцять сім статистично значущих позитивних взаємозв'язків між показниками саморегуляції та самоактуалізаційного тесту.

Таким чином, показник «Орієнтація в часі» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з параметром саморегуляції «Оцінювання результатів» ($r=0,388$; $p\leq 0,05$), тобто чим вище у майбутніх психологів розвиненість і адекватність оцінки себе і результатів своєї діяльності і поведінки, тим вище у них здатність жити «сьогоденням», тобто переживати справжній момент свого життя у всій його повноті, а не просто як фатальний наслідок минулого або підготовку до майбутнього «справжнього життя» і навпаки, відповідно.

Показник «Підтримка» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,641$; $p\leq 0,01$), «Оцінювання результатів» ($r=0,542$; $p\leq 0,01$), «Гнучкість» ($r=0,574$; $p\leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,517$; $p\leq 0,01$), тобто чим вище відносна незалежність у вчинках, прагнення керуватися в житті власними цілями, переконаннями, установками і принципами, тим краще майбутні психологи оперативно будують адекватну ситуації програму дій, оцінюють результати своєї діяльності і поведінки, перебудовують та вносять корекції в систему саморегуляції при зміні зовнішніх і внутрішніх умов і навпаки, відповідно.

Показник «Ціннісні орієнтації» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,447$; $p\leq 0,05$), «Гнучкість» ($r=0,466$; $p\leq 0,05$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,530$; $p\leq 0,05$), тобто чим більше у майбутніх психологів спрямованість на продуктивну діяльність, впевненість в собі та особистісна свобода, тим більша в них здатність швидко включатися в ту чи іншу ситуацію або завдання, оцінювати вимоги до них і визначати, що саме необхідно зробити у відповідній ситуації та адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в непередбачених ситуаціях і навпаки, відповідно.

Показник «Гнучкість поведінки» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,565$; $p\leq 0,01$), «Оцінювання результатів» ($r=0,412$; $p\leq 0,05$), «Гнучкість» ($r=0,423$; $p\leq 0,05$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,373$; $p\leq 0,05$), тобто чим вище ступінь гнучкості в реалізації своїх цінностей в поведінці, взаємодії з оточуючими людьми, тим краще майбутні психологи оперативно будують адекватну ситуації програму дій, оцінюють результати своєї діяльності і поведінки, перебудовують та вносять корекції в систему саморегуляції при зміні зовнішніх і внутрішніх умов і навпаки, відповідно.

Показник «Сензитивність» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Оцінювання результатів» ($r=0,457$; $p\leq 0,05$), «Самостійність» ($r=0,379$; $p\leq 0,05$), тобто чим

більше майбутні психологи добре відчують і рефлексують свої потреби і почуття, тим більше в них здатності самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу по досягненню висунутої мети, контролювати хід її виконання, аналізувати і оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності і навпаки, відповідно.

Показник «Спонтанність» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,434$; $p \leq 0,05$), «Оцінювання результатів» ($r=0,496$; $p \leq 0,01$), «Гнучкість» ($r=0,649$; $p \leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,371$; $p \leq 0,05$), тобто чим більше майбутні психологи ведуть себе природно і розкуто, демонструють оточуючим свої емоції, тим краще вони оперативно будують адекватну ситуації програму дій, оцінюють результати своєї діяльності і поведінки, перебудовують та вносять корекції в систему саморегуляції при зміні зовнішніх і внутрішніх умов і навпаки, відповідно.

Показник «Самоповага» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,567$; $p \leq 0,01$), «Гнучкість» ($r=0,563$; $p \leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,673$; $p \leq 0,01$), тобто чим більше майбутні психологи цінують свої достоїнства, позитивні властивості характеру, поважають себе за них та знаходяться на високому рівні розвитку, тим більша в них здатність швидко включатися в ту чи іншу ситуацію або завдання, оцінювати вимоги до них і визначати, що саме необхідно зробити у відповідній ситуації та адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в непередбачених ситуаціях і навпаки, відповідно.

Показник «Самоприйняття» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,517$; $p \leq 0,01$), «Оцінювання результатів» ($r=0,375$; $p \leq 0,05$), «Гнучкість» ($r=0,644$; $p \leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,442$; $p \leq 0,05$), тобто чим більше майбутні психологи приймають себе такими, якими вони є, тим більша в них здатність швидко включатися в ту чи іншу ситуацію або завдання, оцінювати вимоги до них і визначати, що саме необхідно зробити у відповідній ситуації та адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в непередбачених ситуаціях і навпаки, відповідно.

Показник «Прийняття природи людини» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,483$, $p \leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,550$; $p \leq 0,01$), тобто чим більше у майбутніх психологів природної симпатії і довіри до людей, чесності, неупередженості, доброзичливості, тим вище здатність до адекватної оцінки значимих внутрішніх умов і зовнішніх обставин і навпаки, відповідно.

Показник «Синергія» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,438$, $p \leq 0,05$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,610$; $p \leq 0,01$), тобто чим краще майбутні психологи визначають мету і програми дій,

що адекватні поточній ситуації, тим вище їх задоволеність від допомоги іншим, а саме допомога оточуючим пропонується вільно і великодушно і навпаки, відповідно.

Показник «Прийняття агресії» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Моделювання» ($r=0,496$, $p \leq 0,01$), «Оцінювання результатів» ($r=0,441$; $p \leq 0,05$), «Гнучкість» ($r=0,565$; $p \leq 0,01$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,401$; $p \leq 0,05$), тобто чим більше у майбутніх психологів здатності приймати своє або чиесь роздратування, гнів і агресивність як природний прояв людської природи, тим більш адекватна оцінка значимих внутрішніх умов і зовнішніх обставин, здатність перебудувувати систему саморегуляції в зв'язку зі зміною зовнішніх і внутрішніх умов, сформованість та стійкість суб'єктивних критеріїв оцінки успішності досягнення результатів і навпаки, відповідно.

Показник «Контактність» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з параметром саморегуляції «Оцінювання результатів» ($r=0,471$; $p \leq 0,01$), тобто чим більше у майбутніх психологів сформованість та стійкість суб'єктивних критеріїв оцінки успішності досягнення результатів, тим більше в них здібності до швидкого встановлення глибоких і тісних емоційно-насичених контактів з людьми, до позитивного спілкування і навпаки, відповідно.

Показник «Пізнавальна потреба» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з наступними параметрами саморегуляції: «Програмування» ($r=0,366$, $p \leq 0,05$), «Загальний рівень саморегуляції» ($r=0,438$; $p \leq 0,05$), тобто чим більше у майбутніх психологів прагнення до отримання знань про навколишній світ всіма доступними їм засобами, тим більше вони продумують способи своїх дій і поведінки для досягнення намічених цілей, деталізують і розгортають свої програми дій і навпаки, відповідно.

Показник «Креативність» шкали САТ у майбутніх психологів має прямий кореляційний зв'язок з параметром саморегуляції «Гнучкість» ($r=0,510$; $p \leq 0,01$), тобто чим більше у майбутніх психологів розвинені здібностей до творчості, які є в повсякденному житті як природний спосіб вираження спостережливої, сприймаючої нове особистості, тим краще вони адекватно реагують на швидку зміну подій і успішно вирішують поставлену задачу в непередбачених ситуаціях і навпаки, відповідно.

Таким чином, всі виявлені зв'язки між показниками самоактуалізації і саморегуляції є прямі. В цілому, це означає, що чим більше сформована, розвинена система усвідомленої саморегуляції (уміння ставити адекватні життєві цілі і цілі діяльності, виділяти значущі для досягнення мети умови, планувати свої дії, своєчасно здійснювати корекцію планів і дій, гнучкість і самостійність саморегуляції діяльності та поведінки), тим вище загальний рівень самоактуалізації і його окремі характеристики.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дозволило підтвердити, що прагнення до самоактуалізації у майбутніх психологів позитивно пов'язано з розвиненістю регуляторних

властивостей, які реалізуються базовими процесами саморегуляції — плануванням цілей активності суб'єкта, моделюванням значущих умов їх досягнення, програмуванням активності, оцінкою її результатів і відповідальністю за отриманий результат. Перспективами подальшого дослідження є розробка психокорекційної програми, спрямованої на розвиток основних регуляторних умінь і підвищенню здатності застосовувати ці вміння в професійної діяльності.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Проблемы исследования индивидуального сознания / К. А. Абульханова-Славская, М. И. Воловикова, В. А. Елисеев // Психологический журнал. — 1991. — № 4. — С. 27-40.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. — СПб.: Питер, 2001. — 288 с.
3. Конопкин О. А. Психология саморегуляции произвольной активности человека / О. А. Конопкин // Вопросы психологии. — 1995. — № 1. — С. 5-12.
4. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу — СПб.: Питер, 2011.— 352 с.
5. Моросанова В. И. Стилевые особенности саморегуляции личности / В. И. Моросанова // Вопросы психологии. — 1991. — № 1. — С. 121-127.

В статье раскрыты результаты эмпирического исследования выявления взаимосвязи стилевых особенностей саморегуляции и основных сфер самоактуализации будущих психологов. Полученные выводы дают основание обратить внимание на изучение и развитие особенностей осознанной саморегуляции, как одного из условий самоактуализации.

Ключевые слова: стилевые особенности саморегуляции, будущий психолог, самоактуализация личности.

The article discovers the results of empirical research to identify the relationship of style features of self-regulation and self-actualization of future psychologists. The findings give reason to pay attention to the research and development of style features of self-regulation as one of the conditions for self-actualization.

Keywords: style features of self-regulation, the future psychologist, self-actualization.

УДК 37.091

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Черновол-Ткаченко Р. І.

У статті йдеться про технологізацію дошкільних навчальних закладів (далі ДНЗ), яка змінює процес розвитку організаційної культури його керівників.